

Олександра Бондаренко

викладач, здобувач наукового ступеня «доктор філософії»
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
Київ, Україна
ORCID 0000-0001-9332-612X
fiot3bondarenko@gmail.com

ЗМІСТОВО-ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ШКІЛ ПІСЛЯБАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ДАНІЇ

У статті висвітлено змістово-функційну специфіку шкіл післябазової середньої освіти в Данії. Наголошено, що школи післябазової середньої освіти в Данії досить суттєво змістово і процесуально змінилися з моменту їх заснування Кольдом. Зазначено, що ці школи вирізняються широтою предметної спеціалізації та цільовими групами учнів з певними спеціальними потребами. Всі ці школи, що слугують об'єктом нашого дослідження, поділяють ключові цінності сфокусованості як на всебічній освіті, так і на особистісному розвитку кожного учня. Вони базуються на ідеї поєднання академічного навчання з «практичним життєвим навчанням» як підготовчим інструментом для всіх аспектів життя на основі освітньої філософії «людина в спільноті». Солідарність, спільнота та єдність є ключовими поняттями в данській школі післябазової середньої освіти. Окреслено, що етосу багатьох шкіл післябазової середньої освіти в Данії властиво те, що вони відображають різноманітність суспільства і, таким чином, пропонують численні можливості для особистого, професійного та загальнокультурного розвитку. Данські школи післябазової середньої освіти забезпечують розвиток в учнів самостійного критичного мислення, креативності, а також вони є осередками виховання відповідальних громадян із сформованою глобальною компетентністю. У цих школах учні мають більше можливостей розвивати свої таланти в різних сферах. Навчання і виховання у цих закладах освіти побудовано на принципах рівності, взаємної поваги й активної співпраці всіх учасників освітнього процесу. Встановлено, що порівняно з державними школами в Данії школи післябазової середньої освіти мають значну свободу з точки зору, наприклад, розроблення власної навчальної програми, методів навчання й організації освітнього процесу відповідно до політичної, релігійної чи педагогічної орієнтації школи. Розглянуто змістово-процесуальні особливості двох найбільших шкіл післябазової середньої освіти в Данії – Коледж Ранума і школи Остеркова.

Ключові слова: данські школи післябазової середньої освіти; данська учнівська молодь; гармонійний особистісний розвиток; ключові компетентності; глобальна компетентність; міжкультурне взаєморозуміння; навчальна програма; ігрові педагогічні технології.

1. ВСТУП

У сучасних умовах вимоги до учнівської і студентської молоді та, як наслідок, до системи освіти швидко змінюються. Ще лише в недалекому минулому основна мета освіти полягала наданні знань у першу чергу, а потім уже йшлося про їх практичне використання. Сьогодні сутність освіти – допомогти особистості розвинути надійний внутрішній стрижень знайти свій власний шлях у все більш невизначеному, мінливому світі, який постійно ускладнюється. У наш час не можна знати напевно, як розгортатимуться події у майбутньому. Тому сучасна школа повинна готувати молодь до набагато швидших економічних і соціальних змін, ніж будь-коли, до професій, які поки що навіть не створені, до використання технологій, які ще не винайшли, і до вирішення соціальних проблем, які поки що неможливо передбачити. Отже, ключовим завданням освіти є виховання мотивованих, зацікавлених учнів, які здатні адаптуватися до мінливості світу та готові дати бій непередбачуваним труднощам завтрашнього дня у різних сферах їх життєдіяльності.

Успішність освіти сьогодення полягає вже не в оволодінні певним обсягом знань, а у розширенні цих знань та отриманні навичок їх застосування у нових ситуаціях. Тому сутність освіти сьогодні полягає у розвитку креативності, критичного мислення, вміння спілкуватися й ефективно взаємодіяти; в актуальності знань, розумінні та здатності використовувати потенціал нових технологій; і останнє, але важливе – в особистих якостях, завдяки яким люди здатні до самореалізації, самовдосконалення і співпраці пліч-о-пліч для сталого розвитку людства. Успішний досвід такої освіти, на нашу думку, наявний в Данії та заслуговує ретельного вивчення і вдумливої адаптації в реаліях української освіти.

Данія, найпівденніша країна Скандинавії, з населенням 5,83 мільйона, є процвітаючою демократичною культурою та суспільством, сформованим завдяки своїм демократичним традиціям і сильною системою соціального забезпечення. Незважаючи на свій відносно невеликий розмір, Данії протягом історії вдалося зміцнити свої позиції у світі як країни з досконалою системою освіти, яка забезпечила на її теренах появу великих винаходів, стрімкий розвиток культурно- мистецьких індустрій та філософії «хюгге». Зокрема з огляду на зазначене цікавим виступає данський педагогічний досвід змістово-процесуальних особливостей шкіл післябазової середньої освіти (Efterskoles) для молодих людей віком від 14 до 18 років, які завершили обов'язковий дев'ятирічний етап навчання у середній школі і ще не визначилися з траєкторією подальшого життєвого шляху (Fedorenko, 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке висвітлення різних аспектів функціонування шкіл у Данії знаходимо в публікації таких зарубіжних науковців, як-от: Боріш (Велика Британія), Карлсен (Данія), Куліч (Данія), Рордам (Данія) та ін. В українському науково-педагогічному дискурсі проблеми данської середньої освіти висвітлено в працях: Богачової (народні школи для дорослих), Федоренко (школи післябазової середньої освіти). Також дотичну до нашого дослідження проблематику альтернативну освіту учнівської молоді вивчали такі українські дослідники, як Ветрова (розвиток альтернативної середньої освіти у США) та Заболотна (альтернативна освіта дітей та молоді шкільного віку в країнах ЄС).

У зарубіжному науковому дискурсі специфіці діяльності альтернативних шкіл присвячені наукові здобутки: Акера (США), Вудза і Вудз (Велика Британія), Губіка (Чехія), Гутека (США), Дебар'є (Франція), Луян (США), Каддена (США), Кемпбела (США), Кіпатрика (США), Кланше (Франція), Крамер (США), Морі (Франція), Нільсена (Великобританія), Оглетрі (Данія), Паулла (Велика Британія), Піатона (Франція), Стендінга (США), Тестаньєра (Франція) та ін.

Мета статті полягає у висвітленні змістово-функційної специфіки шкіл післябазової середньої освіти в Данії.

2. МЕТОДИ

У процесі наукового пошуку застосовано такі теоретичні методи: аналіз і синтез – для формулювання вихідних положень статті; вивчення та систематизація психолого-педагогічних першоджерел з теми дослідження задля забезпечення логіки викладу тексту статті.

3. РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Данська система шкіл післябазової середньої освіти була заснована в 1851 р. Кольдом на основі виховних ідей відомого данського поета і священика Грундтвіга (1783–1872), який започаткував данські народні школи. Освітні ідеї Грундтвіга полягали в тому, щоб забезпечити «просвітлення на все життя», а не офіційне професійне навчання. Грундтвіг хотів, щоб школи пробудили в учнів розуміння себе та свого місця в житті. В цих школах дискусія і «живе слово» отримали перевагу, а вчителі надихали учнів розповідями про життя, історію, поезію та міфологію. І сьогодні, як і в минулому, данська efterskole все ще призначена для молоді віком від 14 до 17 років, і понад 30 000 студентів відвідують одну з 260 efterskoles в Данії кожного навчального року.

Школи післябазової середньої освіти в Данії досить суттєво змістово і процесуально змінилися з моменту їх заснування Кольдом. Вони також вирізняються широтою предметної спеціалізації та цільовими групами учнів з певними спеціальними потребами. Тим не менш, усі *efterskoles* поділяють ключові цінності сфокусованості як на всебічній освіті, так і на особистісному розвитку кожного учня. Сьогодні *efterskoles* все ще базуються на ідеї поєднання академічного навчання з «практичним життєвим навчанням» як підготовчим інструментом для всіх аспектів життя на основі освітньої філософії «людина в спільноті». Солідарність, спільнота та єдність є ключовими поняттями в данській школі післябазової середньої освіти. Етосу багатьох *efterskoles* властиво те, що вони відображають різноманітність суспільства і, таким чином, пропонують численні можливості для особистого, професійного та загальнокультурного розвитку. Порівняно з державними школами в Данії школи післябазової середньої освіти мають значну свободу з точки зору, наприклад, розроблення власної навчальної програми, методів навчання й організації освітнього процесу відповідно до політичної, релігійної чи педагогічної орієнтації школи (Fedorenko, 2019, p. 21).

Розглянемо детальніше основні змістово-функціональні особливості діяльності деяких данських шкіл післябазової середньої освіти.

Коледж Ранума (Ranum Efterskole College / Ranum Efterskole <https://www.ranumefterskole.dk/>) є однією з найбільших шкіл післябазової середньої освіти в Данії, що розташована у мальовничому м. Гіммерленд з територією шкільного містечка площею 20 000 м². Відповідно до данської системи освіти, ця школа пропонує учням навчання в 9-му і 10-му класах з вивченням профільних предметів і предметів культурного спрямування. У Коледжі Ранума пропонується на вибір більше двадцяти (20+) профільних предметів («Гастрономія», «ЗМІ», «Танець», «Кіберспорт», «Візуальний дизайн», «Йога як спосіб життя», «Міфи та легенди» та ін.), підготовка до складання іспиту на знання англійської мови (International Cambridge IGCSE), більше шістдесяти (60+) предметів культурного спрямування («Балі», «Коста Ріка», «Японія», «Греція», «Намібія – охорона дикої природи», «Тайланд – охорона дикої природи» та ін.) і три навчальні поїздки по всьому світу. У цій школі викладання здійснюється відповідно до різних академічних рівнів учнів з кожного предмета, що дає вам можливість персоналізувати профіль навчання з метою підвищення рівня навчальних досягнень.

Викладачі Коледжу Ранума переконані, що взаємодія з іншими культурами під час навчання зміцнює особистий розвиток студентів і надає їм сильне відчуття своєї особистої ролі в глобалізованому суспільстві сьогодення. З цієї причини учнівська молодь цієї школи три рази протягом кожного навчального року подорожує по всьому світу. Коледж Ранума також запрошує до себе на викладання вчителів та на навчання молодь із-за кордону. У цій школі післябазової середньої освіти усвідомлюють, що всі її учасники освітнього процесу є частиною взаємопов'язаного глобалізованого світу. Коледж Ранума має потужну мережу міжнародної співпраці зі школами різних країн та світовими освітніми інституціями з усього світу. Серед його партнерів такі міжнародні організації, як-от: Cambridge Assessment International Education, Nordic Network of International Schools, American Fields Service (AFS), ECIS, UNESCO та Організація з присудження Премії Герцога Единбурзького (The Duke of Edinburgh Award). У зв'язку з цим викладачі цієї школи переконані, що толерантність і прийняття є важливими для сприяння міжкультурному взаєморозумінню, а допитливість і відкритість слугують основою для формування в учнівській молоді ключових компетентностей XXI століття.

Разом з тим викладачі Коледжу Ранума у своїй діяльності спирається на основні положення освітньої філософії інклюзивної спільноти та навчання (Inclusive Community and Learning), а також демократії участі (Participatory Democracy) (Anthias, 2002; Council of Europe, 2021; Mørck, 2011). Керівництво цієї школи своєю головною метою визначає створення сприятливого середовища, в якому вчителі та учні в єдності сприятимуть розвитку інноваційних шкільних програм навчання та виховних заходів. Ця мета, з-поміж іншого,

забезпечує глибше розуміння понять «спільнота», «демократія» та «відповідальність», водночас сприяючи особистісному розвитку учнів. Результат часто досить помітний, серед іншого, у широкому спектрі позакласних заходів, які пропонуються в школі, оскільки у співпраці між учнями й учителями постійно розробляються нові факультативні предмети, наприклад, такі предмети, як-от «Відновлення коралів» (Coral Restoration), «Садівництво» (Greenfingers), «Вітрильний спорт» (Sailing) та ін.

Розташована в м. Хобро (Данія) школа післябазової середньої освіти Остеркова (Østerskov Efterskole <https://osterskov.dk/>) є частково приватною школою, фінансування якої здебільшого відбувається за рахунок держави. Школа була заснована Маліком Хілтофтом (Malik Hyltoft) і Мадсом Лунау (Mads Lunau), останній був її директором з 2006 по 2018 рр. Вивчаючи ігрове середовище з початку 1980-х рр., ці данці спостерігали за мотивацією молодих людей, створеною рольовими та стратегічними іграми, що прийшли в Данію з-за кордону. Після багаторічних експериментів з навчальними іграми вони дійшли висновку, що варто спробувати і подивитися, чи можна використовувати цей метод у данській системі освіти. Тому в 2003 р. вони почали працювати над ідеєю школи-інтернату на основі навчальних ігор, а в 2006 р. відкрили в м. Хобро школу Остеркова. Її місія, завдяки розробленій ігровій педагогічній технології, полягає в створенні сприятливого для особистісного розвитку кожного та самореалізації кожного учня освітнього середовища на основі активної проблемно-пошукової діяльності під час класного і позакласного навчання. Основними принципами побудови освітнього процесу в школі Остеркова є:

- спрямованість на потужність індивідуальної та колективної дії (handlekraft), що передбачає прояв ініціативи та розуміння переваг взаємозалежності;
- інклюзивність (inddragelse), що виявляється в повазі та цінуванні різноманітності з метою надання можливості кожному учню для самовираження та самореалізації;
- створення атмосфери пригодницького навчально-виховного середовища (eventyrlyst) на основі творчості й інновацій задля набуття нового досвіду;
- розвиток емпатії (indlevelse).

Завдяки зазначеним принципам кожний учень школи післябазової середньої освіти Остеркова має найкращі можливості для саморозвитку, самовдосконалення та досягнення своїх життєвих цілей.

Відповідно до навчальної програми цієї школи кожний тиждень класна та позакласна діяльність учнів відбувається в межах рольової гри певного тематичного спрямування, що називають всесвітом. У всесвіті учні взаємодіють один з одним та випробовують на практиці самостійно «сконструйовану реальність». Вони вирішують проблеми, виконують завдання та здобувають знання, що стосуються їхніх ролей для того чи іншого всесвіту, який вони намагаються освоїти. Наприклад, учні виконують ролі: дворян у Стародавньому Римі, які намагаються впоратися з викликами великої імперії; пасажирів східного експресу з роману Агати Крісті, намагаючись знайти вбивцю; учасників конференції з клімату, намагаючись вплинути на законодавців різних країн.

Більш детально наведемо опис вищезазначеного прикладу тижня у Стародавньому Римі. Під час тижня Римської республіки учні є римлянами, які належать до різних дворянських родин. Їхня мета – прийти до влади, вплинути на історію та захистити спадщину своєї сім'ї. До прикладу, на заняттях з математики на цьому тижні учні вивчають косинуси і синуси з метою вирішення завдань щодо водопостачання в Римі. Шляхом розрахунків різні надземні резервуари на околицях вони пов'язують акведуками з містом. Окрім того, враховуючи той факт, що грецький математик кидає виклик новій системі числення, вимагаючи методів множення та ділення, учні активно вправляються з цими математичними операціями. Якщо учні добре впораються із усім зазначеним вище, вони отримають впливом на римську грошову систему, та їхні плантації працюватимуть ефективніше.

Під час тижня Римської республіки на заняттях з фізики учні знайомляться з металами – їхніми властивостями, місцями їх знаходження, як їх видобувають та використовують. Після роботи з цим матеріалом учні повинні знайти метали в Римі, щоб

отримати хороший дохід і потім якнайкраще озброїти свої легіони для битви.

Вивчаючи німецьку мову, вони можуть купувати рабів у німецькомовного работоргівця для роботи на плантації та фермі. Але для того, щоб купити найефективніших працівників у работоторговців, учні повинні мати хороший словниковий запас з німецької мови. Також їхній учитель, який виконує роль готичного воєначальника, пред'являє їм територіальні претензії стосовно свого племені, і їм доводиться вести переговори німецькою мовою. Добре працюючи зі своїми підданими, вони одержують дохід за свої плантації та статус дипломатів у Римській імперії.

У процесі вивчення соціальних наук учні виконують ролі представників сенату та римських судів і працюють над вирішенням дилемам. На заняттях з данської мови вони читають та аналізують данський роман відомого датського письменника Йоханнеса В. Енсена про кімбрійську війну тощо

На наступному тижні учні школи післябазової середньої освіти Остеркова беруть участь у тижні «Міжнародна банківська конференція», потім у тижні «Гаррі Поттер», надалі – у тижні «Друга світова війна», у тижні «Супергерої», у тижні «Лікарня загального профілю», у тижні «Подорож навколо світу за 80 днів» та ін. Це триває протягом усього навчального року, охоплюючи всю навчальну програму, необхідну для складання стандартних данських іспитів. У цій школі розроблено більше 70 тижневих навчальних ігор. Усі вони були випробувані для навчання учнів, які готуються до випускних іспитів.

4. ВИСНОВКИ І НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, данські школи післябазової середньої освіти забезпечують розвиток в учнів самостійного критичного мислення, креативності, а також вони є осередками виховання відповідальних громадян із сформованою глобальною компетентністю. У цих школах учні мають більше можливостей розвивати свої таланти в різних сферах. Навчання і виховання у цих закладах освіти побудовано на принципах рівності, взаємної поваги й активної співпраці всіх учасників освітнього процесу. Виконання різних видів діяльності в урочний та позаурочний час створює сприятливі умови для ефективного формування в учнів навичок міжособистісної взаємодії, морально-етичних цінностей, забезпечуючи в цілому гармонійний особистісний розвиток кожного учня.

Перспективу подальшої наукової розвідки в цьому напрямі вбачаємо у вивченні організаційно-педагогічних умов розвитку особистісного потенціалу учнівської молоді в данській альтернативній школі післябазової середньої освіти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Anthias F. Where do I belong? Narrating collective identity and translocational positionality. *Ethnicities*. 2002. Vol. 2, № 4. P. 491–514.
- Council of Europe. *Democratic and Inclusive Community. Resource book for trainers*. Council of Europe, 2021. URL : <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://rm.coe.int/prems-077421-gbr-2651-democratic-and-inclusive-learning-community-a4-w/1680a38993>
- Fedorenko S. Pedagogical Phenomenon of the Danish Efterskole. *Studies in Comparative Education*. 2019. Vol. 1, № 37. P. 20–27.
- Mørck L. L. Studying Empowerment in a Socially and Ethnically Diverse Social Work Community in Copenhagen, Denmark. *ETHOS*. 2011. Vol. 39, № 1. P. 115–137.

REFERENCES

- Anthias, F. (2002). Where do I belong? Narrating collective identity and translocational positionality. *Ethnicities*, 2(4), 491–514.
- Council of Europe. (2021). *Democratic and Inclusive Community. Resource book for trainers*. Available at <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://rm.coe.int/prems-077421-gbr-2651-democratic-and-inclusive-learning-community-a4-w/1680a38993>
- Fedorenko, S. (2019). Pedagogical Phenomenon of the Danish Efterskole. *Studies in Comparative Education*, 1(37), 20–27.
- Mørck, L. L. (2011). Studying Empowerment in a Socially and Ethnically Diverse Social Work Community in Copenhagen, Denmark. *ETHOS*, 39(1), 115– 137.

Oleksandra Bondarenko. Content and Functional Specifics of Efterskoles in Denmark. The article focuses on the content and functional specifics of efterskoles, post-secondary secondary schools in Denmark. It is emphasized that efterskoles in Denmark have changed significantly in content and procedure since their founding by Cold. It is noted that the schools under study are distinguished by the breadth of subject specialization and target groups of students with certain special needs. All of these schools, which are the subject of our study, share the key values of focusing on both comprehensive education and the personal development of each student. They are based on the idea of combining academic learning with “practical life learning” as a preparatory tool for all aspects of life based on the educational philosophy of “an individual in the community”. Solidarity, community and unity are key concepts in the Danish efterskoles. It is stated that the ethos of many post-secondary secondary schools in Denmark is that they reflect the diversity of society and thus offer numerous opportunities for personal, vocational and cultural development. Danish efterskoles ensure the development of students’ independent critical thinking, creativity, and they are considered the centers of education of responsible citizens with formed global competence. In these schools, students have more opportunities to develop their talents in various fields. Training and education in these educational institutions are based on the principles of equality, mutual respect and active cooperation of all participants in the educational process. Compared to public schools in Denmark, efterskoles have been shown to have considerable freedom in terms of, for example, developing their own curriculum, teaching methods and organizing the educational process according to the political, religious or pedagogical orientation of the school. The content and procedural features of the two largest efterskoles in Denmark, Ranum Efterskole College and Østerskov Efterskole, are highlighted.

Keywords: Danish efterskoles; Danish high school students; harmonious personal development; key competencies; global competence; intercultural understanding; curriculum; game pedagogical technologies.

Received: June 26, 2022
Accepted: June 28, 2022